

ISHQ YO‘LIDA FANO- NAVOIY TALQINIDALAYLI VA MAJNUN

Mohinur Azimqulova

TDSHU 2-kurs. Toshkent, O‘zbekiston.

Tel: :+998991671235; E-mail: mokhinurazimkulova06@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Alisher Navoiy “Layli va Majnun” dostoni asosida muhabbatning ruhiy, falsafiy va tasavvufiy talqini yoritiladi. Asarda Majnun obrazi orqali ilohiy ishqqa intilish, dunyoviy hayotdan voz kechish, Layli obrazi orqali esa muhabbat va ijtimoiy to‘siqlar o‘rtasidagi ziddiyat ko‘rsatib beriladi. Dostonning g‘oyaviy yo‘nalishi, obrazlar tahlili va tasavvufiy qatlamlari asosida Navoiy muhabbatni insonni kamolot sari yetaklovchi kuch sifatida talqin qilgani tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: falsafiy qarash, talqin, ishq, kamolot, ijtimoiy hayot, obraz

Аннотация: В данной статье рассматривается духовная, философская и суфийская интерпретация любви в поэме Алишера Навои «Лейли и Меджнун». Через образ Меджнуна раскрывается стремление к божественной любви и отказ от мирской жизни, тогда как Лейли олицетворяет внутреннюю борьбу между истинным чувством и социальными ограничениями. На основе идейной направленности произведения, анализа образов и суфийского подтекста показано, как Навои трактует любовь как силу, ведущую человека к духовному совершенству.

Ключевые слова: философский взгляд, интерпретация, любовь, совершенство, общественная жизнь, образ.

Abstract: This article explores the spiritual, philosophical, and Sufi interpretation of love in Alisher Navoi’s poem “Layli and Majnun.” Through the character of Majnun, the longing for divine love and the renunciation of worldly life are depicted, while Layli represents the inner conflict between sincere love and social constraints. Based on the ideological direction of the work, character analysis, and Sufi symbolism, the article reveals how Navoi portrays love as a force that leads the human soul toward spiritual perfection.

Keywords: philosophical view, interpretation, love, perfection, social life, image.

Alisher Navoiy o‘zbek adabiyotining eng buyuk namoyandasi sifatida nafaqat she‘riyatda, balki ma‘naviyat va inson ruhiyatini yoritishda ham tengsiz ijodkor hisoblanadi. Uning “Xamsa” tarkibiga kiruvchi “Layli va Majnun” dostoni insoniy muhabbat va ilohiy ishqning uyg‘unligini tasvirlovchi eng chuqur asarlardan biridir. Bu doston orqali Navoiy muhabbatni nafaqat dunyoviy tuyg‘u, balki insonni komillikka yetaklovchi ruhiy yo‘l sifatida talqin qiladi. Dostonning bosh qahramoni Qays (Majnun) obrazi orqali Navoiy fano darajasiga yetgan oshiqni yaratadi. Majnun dunyoviy hayotdan, odatiy aqllilikdan voz kechadi va butun borlig‘i bilan ishqqa oshno bo‘ladi. U Laylini sevadi, ammo bu sevgi uni ilohiy haqiqatga olib boradi. Navoiy bu yerda tasavvufiy g‘oya tamoyilini yoritadi.

“Ishq bir o‘t bo‘lsa, Majnun – kuldir, Har dam o‘rtanib, xotiri solmadi guldir.”

Layli – ma’naviy go‘zallik timsoli. Layli obrazi doston davomida go‘zallik, muhabbat, poklik va ma’sumlik timsoliga aylanadi. Navoiy uni oddiy ma’shuqa emas, balki ruhiy yetuklikka yetaklovchi timsol sifatida ko‘rsatadi. Laylining ichki iztirobi, ijtimoiy bosimlar ostida o‘z sevgisini saqlab qolishga urinishlari ayol obrazining chuqur ruhiy talqiniga misoldir. “Layli va Majnun” oddiy muhabbat hikoyasi emas, balki tasavvuf falsafasi asosida yozilgan. Dunyoviy ishq orqali ilohiy ishqqa yetishish, nafsni yengib ruhiy poklanish yo‘li dostonning ichki qatlamini tashkil etadi. Majnunlikning sahroga chiqib, odamlar orasidan chekinishi – bu dunyodan voz kechib, Haqqa yetishish ramzidir. Ijtimoiy to‘siqlar va muhabbat sinovlaridir. Navoiy dostonida Layli va Majnunlik muhabbati nafaqat ichki tuyg‘u sifatida, balki jamiyat va an’anaviy fikrlashga qarshi turuvchi kuch sifatida tasvirlanadi. Majnun o‘z tuyg‘ulari yo‘lida jamiyatdan chetlanadi, Layli esa ota-onasi, urf-odat va atrofdagilar bosimi ostida yashaydi.

“Dardi bor kishi kulgudan bezor, O‘zi quvnoq bo‘lsa ham, yurak zor.”

Bu misrada muhabbatning og‘riqli, ammo samimiy tabiatini ko‘ramiz. Navoiy jamiyat muhabbatni to‘g‘ri tushunmasligi, insonning qalbdagi tuyg‘ulariga befarqligi haqida chuqur o‘ylantiradi. Doston davomida Majnun telba deb hisoblanadi. Aslida esa, bu telbalik – dunyoviy ma’nodagi emas, balki ilohiy haqiqatni anglagan inson holatidir. Navoiy Majnunni dunyo tashvishlaridan holi, faqat muhabbat va ruhiyat bilan yashovchi odam sifatida ko‘rsatadi. Bu tasavvufdagi “majnuniylik” – ilohiy mastlik holatidir.

“Zohid aytsa, bu ne dard, ne zor, Oshiq derki, bu men uchun yor.”

Bu misrada ham dunyoviy aqldan yuqori turadigan, yurak bilan anglanadigan haqiqat madh etiladi. Laylining fojiasi Majnundek dunyodan uzila olmagan, muhabbat yo‘lida ilohiy fano holatiga erisha olmagan bilan bog‘liq. U muhabbatini yuragida asrasa-da, jamiyat tazyiqlari, nikoh majburiyati, oilaviy an’analar sababli majburan ajralib qoladi. Shu bois, Navoiy Laylini ham fojiaviy obraz sifatida ko‘rsatadi. Uning muhabbati haqiqatga intilgan yurak faryodidir. Doston so‘ngida Layli va Majnunlik o‘limi – fojia emas, balki visoldir. Ular dunyoda yetisha olmagan birlashuvni o‘limdan keyin topadilar. Bu tasavvufdagi “ma’naviy o‘lim” orqali Haqqa yetishish g‘oyasiga hamohangdir. Navoiy uchun sevgi – jismoniy emas, ruhiy birlikdir.

“Ular g‘am ichra qush misol uchdilar, Ammo ruhda birlashib, yulduz bo‘ldilar.”⁴

XULOSA

Alisher Navoiy “Layli va Majnun” dostoni orqali muhabbatning eng yuksak, eng sof shaklini ifodaladi. Uning bu asari nafaqat adabiy, balki falsafiy, ma’naviy maktab hamdir. Navoiy uchun ishq – bu yurakdagi chaqnash emas, balki ruhni charxlovchi, uni poklab Haqqa eltuvchi buyuk kuchdir. Shunday qilib, Navoiy bizga sevgi orqali komillikka erishish yo‘lini ko‘rsatadi.

⁴ https://uz.wikipedia.org/wiki/Layli_va_Majnun

20-May, 2025-yil

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Layli_va_Majnun
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Alisher_Navoiiy
3. <https://tafakkur.net/alisher-navoiy.haqida>
4. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/matbuot/sovet-davri-matbuoti/a>

